Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (пети състав)

13 февруари 2025 година*

„Преюдициално запитване — Директива 2002/22/ЕО (Директива за универсалната услуга) — Електронни съобщителни мрежи и услуги — Универсална услуга и права на потребителите — Защита на потребителите — Договори, сключени между потребител и предприятие, което доставя електронни съобщителни услуги — Улесняване на смяната на доставчик — Член 30, параграф 5 — Задължителен начален период на абонамент — Понятие“

По дело C-612/23

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Oberlandesgericht Düsseldorf (Висш областен съд Дюселдорф, Германия) с акт от 21 септември 2023 г., постъпил в Съда на 6 октомври 2023 г., в рамките на производство по дело

Verbraucherzentrale Berlin eV

срещу

Vodafone GmbH,

СЪДЪТ (пети състав),

състоящ се от: M. L. Arastey Sahún, председател на състава, D. Gratsias (докладчик), E. Regan, J. Passer и B. Smulders, съдии,

генерален адвокат: J. Richard de la Tour,

секретар: A. Calot Escobar,

предвид изложеното в писмената фаза на производството,

като има предвид становищата, представени:

– за Verbraucherzentrale Berlin eV, от S. Fitzner, Rechtsanwältin,

– за Vodafone GmbH, от C. Rohnke, Rechtsanwalt,

* Език на производството: немски.

– за Европейската комисия, от O. Gariazzo, L. Malferrari и G. Meessen, в качеството на представители,

предвид решението, взето след изслушване на генералния адвокат, делото да бъде разгледано без представяне на заключение,

постанови настоящото

Решение

1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на член 30, параграф 5 от Директива 2002/22/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 7 март 2002 година относно универсалната услуга и правата на потребителите във връзка с електронните съобщителни мрежи и услуги (Директива за универсалната услуга) (ОВ L 108, 2002 г., стр. 51; Специално издание на български език, 2007 г., глава 13, том 35, стр. 213), изменена с Директива 2009/136/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 25 ноември 2009 г. (ОВ L 337, 2009 г., стр. 11) (наричана по-нататък „Директивата за универсалната услуга“).

2 Запитването е отправено в рамките на спор между Verbraucherzentrale Berlin eV, сдружение за защита на потребителите (наричано по-нататък „сдружението за защита на потребителите“), и Vodafone GmbH, доставчик на далекосъобщителни услуги, включително в областта на мобилната телефония, относно въведена от този доставчик практика спрямо потребителите.

Правна уредба

Правото на Съюза

Директива за универсалната услуга

3 Съображения 2, 30 и 49 от Директивата за универсалната услуга гласят:

„(2) Съгласно член 153 [ЕО] [Европейската общност] трябва да допринесе за закрилата на потребителите.

[…]

(30) Договорите представляват важно средство за потребителите и ползвателите, което гарантира минимално равнище на прозрачност на информацията и правна сигурност. […] Разпоредбите на настоящата директива, както и изискванията на съществуващото законодателство в Общността във връзка със защитата на потребителите […], се прилагат за потребителските сделки във връзка с електронните мрежи и услуги. По-специално потребителите следва да имат минимална правна сигурност по отношение на договорните си правоотношения с прекия си доставчик на телефонни услуги, като в договорите бъдат конкретизирани условията на договора, качеството на услугата, основанията за прекратяване на договора и услугата, компенсационните мерки и решаването на спорни въпроси. […]

[…]

(49) Настоящата директива следва да осигури елементи от защитата на потребителите, включително ясни договорни условия и решаване на спорните въпроси, както и прозрачност на тарифите за потребителите. […]“.

4 Член 20 („Договори“) от тази директива предвижда в параграф 1:

„Държавите членки гарантират, че при абонирането за услуги, които предоставят свързване към обществена съобщителна мрежа и/или обществено достъпни електронни съобщителни услуги, потребителите и други крайни ползватели, които заявят това, имат право да сключат договор с предприятието или предприятията, които предоставят такива свързвания и/или услуги. […]“.

5 Член 30 („Улесняване на смяната на доставчик“) от посочената директива предвижда в параграф 5:

„Държавите членки гарантират, че договорите, сключени между потребителите и предприятията, предоставящи електронни съобщителни услуги, не съдържат клауза за задължителен начален период на абонамент, по-дълъг от 24 месеца. Държавите членки гарантират също така, че предприятията предлагат на ползвателите възможността да сключат договор с максимална продължителност от 12 месеца.“

Директива 2009/136

6 Съгласно съображение 47 от Директива 2009/136:

„С цел пълно възползване от конкурентната среда, потребителите следва да са в състояние да правят информиран избор и да сменят доставчици, когато това е в техен интерес. От съществено значение е да се гарантира, че те могат да правят това, без да са възпрепятствани от законови, технически или практически пречки, включително договорни условия, процедури, такси и т.н. Това не изключва налагането на разумни минимални срокове в потребителските договори. Преносимостта на номерата е ключов елемент за улесняване на потребителския избор и на ефективната конкуренция в конкурентни пазари на електронни съобщения и следва да се прилага с минимално забавяне, така че номерът да бъде активиран за един работен ден и ползвателят да не бъде лишен от услугата в продължение на повече от един работен ден. Компетентните национални органи може да дадат предписания за глобалния процес на пренасяне на номера, като вземат предвид националните разпоредби относно договорите и технологичните нововъведения. Опитът в някои държави членки показа, че съществува риск потребителите да бъдат прехвърляни към друг доставчик, без да са дали своето съгласие. Това е въпрос, който следва да се разглежда главно от правоприлагащите органи, но същевременно държавите членки следва да могат да налагат минималните съразмерни мерки във връзка с процеса на прехвърляне, които са необходими за свеждане до минимум на такива рискове, и да гарантират, че потребителите са защитени по време на целия процес на прехвърляне, включително чрез налагане на съответни санкции, без да се намалява степента на привлекателност на този процес за потребителите“.

Директива (ЕС) 2018/1972

7 Директивата за универсалната услуга е отменена с Директива (ЕС) 2018/1972 на Европейския парламент и на Съвета от 11 декември 2018 година за установяване на Европейски кодекс за електронни съобщения (ОВ L 321, 2018 г., стр. 36). Видно от таблицата на съответствието в приложение XIII към Директива 2018/1972, член 30, параграф 5 от Директивата за универсалната услуга съответства на член 105, четвърта алинея от Директива 2009/103. Член 105 („Срок на договора и прекратяване“) предвижда:

„1. Държавите членки гарантират, че условията и процедурите за прекратяване на договор не представляват пречка за смяната на доставчик на услуга и че в договорите, сключени между потребителите и доставчиците на обществени електронни съобщителни услуги, различни от междуличностни съобщителни услуги без номерà, и различни от предавателни услуги, използвани за предоставяне на услуги машина-машина, не се предвижда период на обвързване по-дълъг от 24 месеца. Държавите членки могат да приемат или да запазват в сила разпоредби за по-кратка максимална продължителност на периода на договорно обвързване.

[…]

3. Когато в договор или в националното законодателство се предвижда автоматично удължаване на срочен договор за електронни съобщителни услуги, различни от междуличностни съобщителни услуги без номерà, и различни от предавателни услуги, използвани за предоставяне на услуги машина-машина. държавите членки гарантират, че след такова удължаване крайните ползватели имат право да прекратят договора по всяко време с максимум едномесечно предизвестие, както е предвидено от държавите членки и без това да води до други разходи, с изключение на таксите за получаване на услугата през периода на предизвестието. Преди автоматичното удължаване на договора доставчиците информират крайните ползватели по разбираем и своевременен начин и на траен носител за изтичането на договорните ангажименти и за начините за прекратяване на договора. В допълнение, едновременно с това доставчиците дават на крайните ползватели съвети за най-добрите тарифи за ползваните от тях услуги. Доставчиците предоставят на крайните ползватели поне веднъж годишно информация за най-добрите тарифи.

[…]“.

8 По силата съответно на членове 124 и 125 от тази директива срокът за нейното транспониране в националното законодателство на държавите членки изтича на 21 декември 2020 г., а Директивата за универсалната услуга е отменена, считано от същата дата.

Германското право

9 Съгласно член 43b от Telekommunikationsgesetz (Закон за далекосъобщенията) от 22 юни 2004 г. (BGBI. 2004 I, стр. 1190), в приложимата му редакция към спора по главното производство (наричан по-нататък „TKG“):

„Задължителният начален период на абонамент по договор, сключен между потребител и доставчик на обществено достъпни далекосъобщителни услуги, не може да надвишава 24 месеца. […]“.

10 21 Член 307 от Bürgerliches Gesetzbuch (Граждански кодекс, наричан по-нататък „BGB“) предвижда:

„(1) Разпоредбите на общите договорни условия са недействителни, ако неоправдано и в противоречие с изискването за добросъвестност увреждат интересите на съдоговорителя на страната, която прилага общи договорни условия. Неоправдано увреждане на интересите може да е налице и ако разпоредбата не е ясна и разбираема.

(2) При съмнение се приема, че е налице неоправдано увреждане, ако разпоредбата

1. не е съвместима с основните идеи на нормативната уредба, която дерогира, или

2. ограничава по такъв начин съществени права или задължения, които произтичат от договора, че е застрашено постигането на договорната цел.

(3) Параграфи 1 и 2, както и членове 308 и 309 важат само за разпоредбите в общите договорни условия, с които се уговарят правила, дерогиращи или допълващи правните норми. Други разпоредби могат да бъдат недействителни съгласно параграф 1, второ изречение във връзка с параграф 1, първо изречение“.

11 Съгласно член 309 от BGB:

„Въпреки че дерогирането на правни норми е допустимо, за недействителни се считат следните разпоредби в общите договорни условия[:]

[…]

9. при договорно правоотношение, предмет на което е периодичната доставка на стоки, услуги или услуги по договор за изработка, от страната, която прилага общи договорни условия,
   a) период на договора, който обвързва другата страна по договора за над две години,
   b) мълчаливо подновяване на договорното правоотношение, което обвързва другата страна по договора, освен ако договорното правоотношение не е подновено за неопределен период и на другата страна по договора не е предоставено правото да прекрати подновения договор по всяко време с максимум едномесечно предизвестие,

[…]“.

Спорът в главното производство и преюдициалният въпрос

12 Сдружението за защита на потребителите предявява иск за преустановяване на нарушение пред Landgericht Düsseldorf (Областен съд Дюселдорф, Германия) срещу Vodafone, с който твърди, че Vodafone нарушава националната правна уредба относно защитата на потребителите, в ущърб на съществуващи клиенти като клиенти № 1 и № 2, споменати в преюдициалното запитване.

13 Всеки от тези клиенти сключва с Vodafone първи договор с фиксиран задължителен период на абонамент. През 2018 г., преди да изтекат договорите им, и двамата клиенти искат да променят абонаментния си план, за да закупят, срещу по-висока месечна такса, нов мобилен телефон на намалена цена.

14 За целта клиент № 1 подписва допълнително споразумение към първия си договор, в което се посочва, че е налице „нов договор“, сключен „преди края на задължителния период на абонамент“, и че от първия ден след изтичането на задължителния период на първия договор започва нов задължителен период на абонамент с продължителност от 24 месеца. Този клиент веднага получава уговорения нов мобилен телефон, а Vodafone незабавно започва да прилага новия план, предвиден в допълнителното споразумение.

15 От своя страна клиент № 2 подписва документ, озаглавен „Удължаване на договора“, в който е предвиден период на абонамент с продължителност 26 месеца. В тази насока Vodafone уведомява въпросния клиент, че неизтеклият оставащ срок на подписания от него първи договор трябва да се добави към минималния срок от 24 месеца.

16 В подкрепа на иска си за преустановяване на нарушение сдружението за защита на потребителите изтъква, че поради търговската практика, описана в точки 14 и 15 от настоящото решение, клиентите са обвързани за период, по-дълъг от 24 месеца, в нарушение на член 43b, изречение първо от TKG и във всички случаи на член 309, точка 9, буква а) от BGB. Vodafone възразява, че тази търговска практика е свързана само със случаи на удължаване на договора по взаимно съгласие и не попада в обхвата на тези разпоредби.

17 Landgericht Düsseldorf (Областен съд Дюселдорф) частично уважава иска, като постановява, че оспорваната търговска практика действително не противоречи на гореспоменатите разпоредби, които се отнасят до продължителността само на първите договори, а не на последващите договори, като договорите, следствие от подписването на допълнителното споразумение и на документа, визирани съответно в точки 14 и 15 от настоящото решение; според нея обаче споразуменията, сключени с клиенти № 1 и № 2, съдържат общи условия, които нарушават член 307 BGB.

18 Всяка от страните по главното производство обжалва това решение пред запитващата юрисдикция, Oberlandesgericht Düsseldorf (Висш областен съд Дюселдорф, Германия). Oberlandesgericht Düsseldorf уважава жалбата на сдружението за защита на потребителите и отхвърля жалбата на Vodafone по съображение, че търговската практика, визирана с иска за преустановяване на нарушение, е в разрез със споменатите национални разпоредби, тълкувани в светлината на правото на Съюза.

19 Bundesgerichtshof (Федерален върховен съд, Германия) отменя това решение и връща делото на запитващата юрисдикция за ново разглеждане, тъй като приема, че по спора има фактически обстоятелства, които не са достатъчно изяснени.

20 Според запитващата юрисдикция, пред която този спор отново се поставя за разглеждане, допълнителното споразумение и документът, подписани съответно от клиенти № 1 и № 2, е трябвало да влязат в сила и да бъдат приведени в изпълнение още в деня, в който са подписани.

21 Запитващата юрисдикция обаче има съмнения за тълкуването на понятието „задължителен начален период на абонамент“ в член 43b, изречение първо от TKG, относно обхвата на което в Германия има спорове.

22 Според едното становище това понятие визира само първите договори, сключени между клиент и доставчик на съобщителни услуги. Ето защо времевото ограничение, предвидено в член 30, параграф 5 от Директивата за универсалната услуга, не се прилагало към удължаването на такива договори — както мълчаливо, така и като следствие от ново споразумение, сключено между същите страни, независимо дали това удължаване води до промени в договорните условия.

23 Според другото становище, застъпено от запитващата юрисдикция, „задължителен начален период на абонамент“ е всеки задължителен период на абонамент, като потребителят във всички случаи трябва да има възможността да прекрати договора след изтичането на договорния период, който не надвишава 24 месеца и е упоменат в Директивата за универсалната услуга. В тази насока, първо, подобно тълкуване било в съзвучие с целта, залегнала в съображение 47 от Директива 2009/136, да се даде възможност на потребителя, „с цел пълно възползване от конкурентната среда“, да прекрати договора при изтичането на разумен минимален срок. Второ, тълкуване като предложеното в точка 22 от настоящото решение на понятието „задължителен начален период на абонамент“ означавало, че няма ясни насоки относно продължителността на последващите договори, сключени между страните по първоначалните договори. Трето, последното тълкуване провеждало разграничение между стандартното продължаване на договора и сключването на нов договор при пълно прекратяване на стария договор, което щяло да доведе до обвързването на прилагането на Директивата за универсалната услуга с институти на националното право.

24 Според запитващата юрисдикция липсата в член 105, параграф 1 от Директива 2018/1972 на думата „начален“, която фигурира в член 30, параграф 5 от Директивата за универсалната услуга, се дължи на факта, че въпросът за автоматичното удължаване на срочните договори понастоящем се урежда в член 105, параграф 3 от тази директива.

25 При това положение Oberlandesgericht Düsseldorf (Висш областен съд Дюселдорф) решава да спре производството и да отправи следния преюдициален въпрос до Съда:

„Трябва ли под „задължителен начален период на абонамент“ [по смисъла на член 30, параграф 5 от Директивата за универсалната услуга] да се разбира само срокът на първоначалния договор, или следва да се разбира и срокът на договора за неговото удължаване, сключен въз основа на актуализираните волеизявления на страните и влязъл в сила дълго време преди изтичането на срока на първоначалния договор, при положение че, в сравнение с първоначалния договор, с втория се променят престациите на търговеца и на клиента?“.

По преюдициалния въпрос

26 С въпроса си запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 30, параграф 5 от Директивата за универсалната услуга трябва да се тълкува в смисъл, че понятието „задължителен начален период на абонамент“ в тази разпоредба визира периода както на първия договор, сключен между потребител и доставчик на електронни

съобщителни услуги, така и на последващ договор, сключен между същите страни, поради което последващият договор не може да налага период на абонамент, по-дълъг от 24 месеца, включително когато е подписан и приведен в изпълнение, преди да изтече първият договор.

27 Най-напред следва да се отбележи, че според запитващата юрисдикция Директивата за универсалната услуга, която междувременно е отменена и заменена от Директива 2018/1972, е приложима ratione temporis към спора по главното производство. В тази насока тя по-специално посочва, че съгласно националното право, приложимо към този спор, иск като предявения от ищеца в спора по главното производство може да бъде уважен само ако оспорваната търговска практика е била незаконна към момента на фактите, въз основа на които е предявен този иск. Тя счита, че в настоящия случай тези факти са отпреди влизането в сила на Директива 2018/1972, поради което процесната по главното производство търговска практика трябва да се оцени в светлината на Директивата за универсалната услуга.

28 В това отношение е достатъчно да се припомни, че единствено националните юрисдикции следва да определят фактическия и правен контекст, в който се вписват поставените от тях въпроси (определение от 25 март 2022 г., ИП и др. (Установяване дали са настъпили фактите по главното производство), C-609/21, EU:C:2022:232, т. 21 и цитираната съдебна практика). Що се отнася до тълкуването на разпоредби на националното право, Съдът по принцип е длъжен да се придържа към квалификациите, дадени в акта за преюдициално запитване. Всъщност съгласно постоянната съдебна практика Съдът не е компетентен да тълкува вътрешното право на държавите членки (решение от 5 декември 2023 г., Deutsche Wohnen, C-807/21, EU:C:2023:950, т. 36 и цитираната съдебна практика).

29 Член 30, параграф 5 от Директивата за универсалната услуга следва да се тълкува през призмата на тези съображения.

30 На първо място, що се отнася до текста на тази разпоредба, в тази насока от формулировката ѝ на испански, немски, гръцки, английски и френски език ясно може да се заключи, че прилагателното „начален“, използвано в женски род, се отнася не до „договорите“ или до „абонамент“, а до „задължителен период“, което би означавало, че законодателят на Съюза не е възнамерявал да провежда разграничение между първите договори и последващите договори, сключени между едни и същи страни. Формулировката на тази разпоредба на други езици, като например на италиански и португалски, обаче може да се тълкува в смисъл, че цели да наложи изискване за задължителен период на абонамент, не по-дълъг от 24 месеца, само що се отнася до „първоначалния период на абонамент“, т.е. по същество първия договор, подписан от съответните страни.

31 Съгласно постоянната съдебна практика разпоредбите на правото на Съюза трябва да се тълкуват и прилагат по еднакъв начин, с оглед на текстовете, изготвени на всички езици на Съюза, и в случай на несъответствие между текстовете на различните езици въпросната разпоредба трябва да се тълкува в зависимост от общата структура и целите на правната уредба, от която е част (решение от 17 януари 2023 г., Испания/Комисия, C-632/20 P, EU:C:2023:28, т. 42 и цитираната съдебна практика).

32 На второ място, в това отношение следва да се отбележи, че тълкуването на член 30, параграф 5 от Директивата за универсалната услуга в смисъл, че няма как да се прави разграничение между първия договор и последващия договор, сключен между едни и същи страни, е съобразено с целта на тази директива.

33 Както се вижда от самото заглавие на член 30 от Директивата за универсалната услуга и от съображение 47 от Директива 2019/136, всъщност основната цел на член 30 е да се улесни информираната смяна от потребителите на доставчика, когато това е в техен интерес, за да могат те да се възползват в пълна степен от конкурентната среда. Тълкуване на член 30 в смисъл, че изразът „задължителен начален период на абонамент“ визира периода само на първите договори, сключени между съответните страни, а не на последващите договори, сключени между същите страни, би затруднило, вероятно за дълъг период, смяната от потребителите на доставчика, както и евентуално би ги лишило от възможността да се възползват в пълна степен от конкуренцията в съответната област.

34 По-специално, от една страна, действително може да се приеме, че с решението си отново да се обвърже със същия доставчик потребителят засвидетелства доверието си към него, но с оглед на тази цел това все пак не бива да поражда пречка за потребителя да смени доставчика, ако получи по-привлекателна оферта.

35 От друга страна, от съображения 2 и 30 от Директивата за универсалната услуга по същество следва, че защитата на потребителите е една от целите, преследвани с тази директива. Действително, когато решава в края на първи договорен период отново да се обвърже със същия доставчик, потребителят има известен опит с търговските практики на своя съдоговорител, но този опит може да се окаже неотносим, ако поетият нов ангажимент включва и за двете страни престации с естество, различно от това на престациите по първия договор. Ето защо равнището на защита, от което трябва да се ползва потребителят, не може да бъде по-ниско в случаите, когато той се съгласява с промени по договор, който го обвързва с даден доставчик, в сравнение със случаите, когато той сключва такъв договор за първи път с нов доставчик.

36 По аргумент на по-силното основание такъв е случай като този по главното производство, в който последващият договор, сключен между съответните страни, съдържа промени във връзка с основни клаузи в сравнение с първия договор, сключен между тези страни, като клаузите досежно абонаментния план, съдържанието или естеството на съответните престации.

37 Наистина, видно от съображение 47 от Директива 2009/136, премахването на всички законови, технически или практически пречки, които биха могли да затруднят потребителите да сменят доставчика, не стига толкова далеч, че да възпрепятства налагането на разумни минимални срокове в потребителските договори. За тълкуване на член 30, параграф 5 от Директива 2002/22, което позволява на даден доставчик да наложи, за нов сключен с някой от абонатите му договор, по-дълъг период от максималния задължителен период на абонамент съгласно тази разпоредба, обаче няма как да се приеме, че е в съответствие с целите, преследвани от законодателя на Съюза, който с цитираната разпоредба е определил времеви предел, който не бива да бъде надхвърлян.

38 С оглед на изложеното дотук на отправения въпрос следва да се отговори, че член 30, параграф 5 от Директивата за универсалната услуга трябва да се тълкува в смисъл, че понятието „задължителен начален период на абонамент“ в тази разпоредба визира периода

както на първия договор, сключен между потребител и доставчик на електронни съобщителни услуги, така и на последващ договор, сключен между същите страни, поради което последващият договор не може да налага период на абонамент, по-дълъг от 24 месеца, включително когато е подписан и приведен в изпълнение, преди да изтече първият договор.

По съдебните разноски

39 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (пети състав) реши:

Член 30, параграф 5 от Директива 2002/22/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 7 март 2002 година относно универсалната услуга и правата на потребителите във връзка с електронните съобщителни мрежи и услуги (Директива за универсалната услуга), изменена с Директива 2009/136/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 25 ноември 2009 г.,

трябва да се тълкува в смисъл, че

понятието „задължителен начален период на абонамент“ в тази разпоредба визира периода както на първия договор, сключен между потребител и доставчик на електронни съобщителни услуги, така и на последващ договор, сключен между същите страни, поради което последващият договор не може да налага период на абонамент, по-дълъг от 24 месеца, включително когато е подписан и приведен в изпълнение, преди да изтече първият договор.

Подписи